

November 2011

UDKAST PROJEKTBEKRIVELSE

(ej godkendt af Teknologirådets bestyrelse p.t.)

Innovation med omtanke – Danmark som foregangsland

Innovation er en af drivkræfterne i det moderne samfund. Innovation driver ikke kun økonomisk vækst, den kan også fremme velfærd, social udvikling, sundhed, bæredygtig udvikling etc.

Innovation kan dog også medføre en række ikke hensigtsmæssige og uforudsete konsekvenser. Mange af tidens helt store udfordringer stammer fra løsninger på tidligere tiders forskellige problemer, og kan således føres tilbage til tidligere innovation og teknologisk udvikling. Det gælder f.eks. klimaforandringerne og også den aktuelle økonomiske krise, der i høj grad kan føres tilbage til innovation indenfor komplekse investerings- og finansieringsinstrumenter, der medførte langt højere risikovillighed end set tidligere.

Løsningerne på disse problemer og en lang række andre samfundsmæssige udfordringer kan også findes gennem innovation. Eksemplerne peger på nødvendigheden af men også mulighederne i at finde frem til innovative tiltag, der løser nutidens udfordringer men samtidig har blik for at løsningerne også på den lange bane skal være bæredygtige og dermed fungere som ansvarlig innovation – innovation med omtanke.

Tendensen til at fremme ansvarlig innovation er så småt på vej på europæisk niveau. Innovation har været et af EU's helt centrale fokusområder i en årrække, og i sommeren 2009 definerede EU de såkaldte 'Grand Challenges', der er et bud på at definere fremtidens store samfundsmæssige og globale udfordringer, og som fremover vil være styrende for, hvad EU støtter indenfor forskning, udvikling og innovation. Som en oplagt forlængelse af at bruge grand challenges som styrepinde, er der nu tegn på, at næste skridt bliver at fokusere mere specifikt på 'Responsible Research and Innovation' (RRI). I maj 2011 blev workshopen "Responsible Research and Innovation in Europe" afholdt i regi af EU-kommissionens Directorate-General for Research and Innovation, og her arbejdede 70 stakeholders på i fællesskab at udforske og forsøge at definere begrebet.¹ Definitioner herfra og andre fora peger på, at forståelsen af RRI kredser om:

- det bevidste fokus på, at innovation skal opnå samfundsmæssige/ miljømæssige fordele
- en fortsat bred involvering af samfundsaktører fra start til slut af innovationsprocessen
- en vurdering og prioritering af sociale, etiske, miljømæssige risici og muligheder (både nu og fremover) sideløbende med de tekniske og kommercielle vurderinger.
- en åbenhed og transparens som indbyggede komponenter i innovationsprocesser

RRI er altså en innovationstilgang, der både kommer med bud på "hvorfor innovation" (resultatfokus) og "hvordan innovation" (procesfokus). Indtil videre synes debatten om RRI primært at bevæge sig inden for videnskabs- og teknologibaseret forskning og innovation, ikke mindst nye teknologier som nanoteknologi, syntese biologi, genomforskning osv. Men innovation bruges også til at beskrive nye produkter, services,

¹ <http://ec.europa.eu/research/science-society/index.cfm?fuseaction=public.topic&id=1401>

systemer mm. inden for alle områder, og RRI kan også tænkes som en bestemt type innovationstilgang, der kan bruges på tværs af emner og fagområder.

I Danmark har der også længe været en bred enighed om betydningen af forskning og innovation for samfundets udvikling og den globale konkurrenceevne. Uenigheden opstår når debatten handler om, hvad det så er for områder Danmark skal forske i og støtte innovation indenfor, og hvordan det konkret skal foregå. I dag ser man i stigende grad, at forskningen foregår i ikke-universitært regi (fx i industrien), eller at universitetsforskningen finansieres af en højere andel af eksterne midler. Man taler om "modus 2" eller "post-akademisk" forskning, hvor andre interessenter end forskerne selv definerer, hvad der skal ydes forskningsmidler til. Der har således været en tendens til at trække forskningen tættere på virksomhederne, men mange virksomheder oplever det stadig som svært at samarbejde med forskere fra universiteterne – og omvendt. Samtidig er dansk innovationspolitik til dels stadig udformet ud fra en industrisamfundslogik med fokus på produktudvikling og mulighederne for at 'opskalere' produktionen. Også her har der været en del kritik af den danske politik for at være for gammeldags og ikke tidsvarende i et moderne neo-industrielt samfund.

Nationalt er der dog også tendenser, der trækker i retning af at knytte forskning og innovation tættere til reelle samfundsbehov. Teknologirådet afsluttede for to år siden et projekt om 'samfundsbehovsdrevet innovation', som opfordrede til, at man i højere grad støttede innovation, der tog udgangspunkt i at løse samfundsmæssige udfordringer. På baggrund af Teknologirådets projekt lancerede Forskning- og Innovationsstyrelsen et støtteprogram for innovation netop målrettet mod samfundsbehov. Desuden er der stigende fokus – også fra centralt hold – på det der kaldes social innovation og iværksætteri, hvor løsning af sociale udfordringer er målet.

Der er mange aktører i det felt, der beskæftiger sig med de innovations-, vækst- og forskningspolitiske dagsordener, og da emnerne kan være svært håndgribelige, og der ofte er langt flere spørgsmål end svar, bliver diskussionerne på området ofte diffuse. Et specifikt fokus på ansvarlig innovation som en overordnet tilgang til innovation på tværs af fagområder, vil kunne give nogle nye og anderledes input til det danske forsknings- og innovationsfelt, der fremover kan styrke den danske konkurrenceevne. Med udgangspunkt i det relativt flade danske hierarki og den demokratiske kultur synes der at være gode muligheder for at fremme en forsknings- og innovationskultur, der er produktiv, mens der også fokuseres mere på samfundsansvarlighed. Ved at arbejde aktivt med RRI nu, kan Danmark gå forrest og vær med til at definere begrebet såvel som, hvordan man konkret udmønter en sådan ansvarlig innovation.

I det nye regeringsgrundlag understreges vigtigheden af at styrke Danmarks evne til at konkurrere på innovation ved at skabe en ny kultur for samarbejde mellem den offentlige sektor og private virksomheder om at udvikle nye løsninger på de globale udfordringer og stå rustet til at bevare velfærden i fremtiden. En egentlig innovationsstrategi, der også skal inkludere det offentlige område, skal udvikles. Det skal kortlægges, hvor Danmark i dag har globale styrkepositioner i form af klynger med viden, kompetencer og virksomheder, og de eksisterende innovationsordninger skal analyseres for at vurdere, om innovationskapaciteten kan øges. Det er oplagt, at et projekt om ansvarlig innovation i Teknologirådsregi kan og skal føde ind til dette arbejde.

Projektidé

Projektet skal tage udgangspunkt i begrebet 'Responsible Research and Innovation'. Det skal undersøge, hvad ansvarlig innovation kan være, og hvordan man helt konkret kan gøre aktuelle og fremtidige samfundsbehov styrende for forskning og innovation i en dansk kontekst. Det skal konkret resultere i tre ting:

1. En dansk undersøgelse og definition af begrebet 'Innovation med omtanke' (forstået som dansk udgave af RRI),

2. Mobilisering af netværk og aktører i forhold til opdyrkelse af innovation med omtanke i en dansk kontekst
3. Et sæt konkrete handlingsforslag til, hvordan forsknings- og innovationsområder kan udvikle sig i retning af mere bevidst arbejde med innovation med omtanke-tilgangen. Disse skal kunne føde ind i regeringens arbejde med en innovationsstrategi.

For at optimere mulighederne for at sætte klare fingeraftryk på den kommende innovationsstrategi vil Teknologirådet hele vejen gennem projektet prioritere et tæt samarbejde med Ministeriet for Forskning, Innovation og Videregående Uddannelser. I forbindelse med Teknologirådets projekt ”Samfundsbehovsdrevet innovation” førte det tætte samarbejde med ministeriet direkte til en ny pulje under Forsknings- og Innovationsstyrelsen for innovationsprojekter med netop fokus på samfundsbehovsdrevet innovation, og den strategi vil forsøges gentaget. Et nyt kontor, der bl.a. skal arbejde tværgående med innovationsstrategien er under etablering, og kontakt med dette kontor vil initieres fra projektets start.

Projektet skal bygge videre på Teknologirådets projekt om samfundsbehovsdrevet innovation og på det Teknologirådsledede EU-projekt CIVISTI, hvor borgerne i 7 medlemslande på baggrund af deres visioner, ønsker og bekymringer for fremtiden formulerede nye emner til europæisk videnskab og teknologi og producerede forslag til EU’s fremtidige rammeprogrammer for forskning med støtte fra eksperter og interessenters analytiske kapaciteter. Derudover kan projektet bygge på input fra konferencen ’Science in Dialogue’, som Teknologirådet arrangerer sammen med Forsknings- og Innovationsstyrelsen i foråret 2012 under det danske EU-formandskab. Teknologirådets nye projekt skal behandle spørgsmål som:

- Hvordan kan innovation med omtanke defineres?
- Hvad er tendenserne i forhold til RRI i Danmark og internationalt?
- Hvad er de samfundsmæssige og økonomiske argumenter for innovation med omtanke?
- Hvilke ændringer i den nuværende diskurs og politik skal der til for at fremme innovation med omtanke i Danmark?
- Hvordan kan et dansk koncept for en proces for innovation med omtanke se ud?
- Hvilke helt konkrete handlingsforslag kan fremme innovation med omtanke i Danmark?

Metode

Projektet gennemføres som en række mindre workshops fulgt op af en Policy Camp og en konference. Der nedsættes en lille baggrundsgruppe af innovationseksperter, som giver sparring i forhold til workshoptemaer, deltagere etc.

Workshops

De 4-6 mindre workshops (ca. 20 deltagere ved hver) gennemføres med grupper af interessenter og eksperter. Disse workshops er hver især tematiserede indenfor dele af ’Responsible Innovation’. Temaer kunne fx være:

- Responsible Research and Innovation – europæiske tendenser
- Innovation drevet af samfundsbehov – hvorfor?
- Dialog og inddragelse i innovationsprocesser
- Markedsmæssige logikker bag innovation med omtanke
- Innovation med omtanke i relation til uddannelsesområdet
- Offentlig-private partnerskaber i innovationsprocesser

På hver workshop arbejder deltagerne målrettet med nogle prædefinerede arbejdsspørgsmål. Det arbejde skal føre frem mod konklusioner, der kan bruges i det videre arbejde med at definere innovation med omtanke, give indspark til, hvordan innovation med omtanke kan fremmes samt give argumenter for at arbejde konkret med innovation med omtanke.

Formålet med rækken af workshops er dels at få en kvalificeret diskussion af forskellige dele af innovation med omtanke, dels at få input til en egentlig definition af begrebet, og dels at få mobiliseret de relevante aktører i forhold til at få innovation med omtanke på den danske dagsorden i relation til forskning og innovation og endelig at få formuleret konkrete indspil og forslag til handlinger/policies. De forskellige workshoptemaer vil sandsynligvis have appel til forskellige grupper af deltagere. Det er positivt, idet projektet styrkes af input fra flest mulige vinkler. Den røde tråd mellem workshopene trækkes af Teknologirådets projektledere, der efter hver workshop samler og bringer vigtige pointer og nye erkendelser med ind i de følgende workshops. Som afslutning på workshoprækken formuleres et opsamlende dokument, der kan fungere som et fælles udgangspunkt for deltagerne i den følgende Policy Camp.

Policy Camp

Efter rækken af workshops samles udvalgte deltagere fra de 4-6 workshops til en to-dages Policy Camp, hvor projektets egentlige resultater skal debatteres og endeligt formuleres. Opgaven er gennem en styret og intens proces at finde en fælles definition af begrebet og på den baggrund udvikle specifikke anbefalinger til politiske tiltag, der kan fremme innovation med omtanke i en dansk kontekst. Deltagerne udvælges på baggrund af deres engagement i de forudgående workshops og skal samlet repræsentere forskellige dele af innovationsmiljøet bredt (forskning, erhvervsliv, offentlige institutioner, politik osv.).

Konference

Afslutningsvis afholdes en større konference, hvor de politiske anbefalinger præsenteres, kommenteres og debatteres af politikere og interessenter.

Muligt netværk for interesserede i RRI

Der findes en række danske innovationsnetværk, og mange af disse er igangsat og finansieret gennem Rådet for Teknologi og Innovation. Disse netværk består af virksomheder, forsknings- og vidensinstitutioner samt teknologiske vidensformidlere, som opererer inden for det samme faglige fokusområde. Innovation med omtanke er en innovationstilgang, som kan spænde over mange forskellige fagfelter, og projektet vil undersøge og evt. tage de første spadestik til et mere formelt netværk af både private og offentlige aktører i forskellige sektorer, der ønsker at undersøge og fokusere arbejdet med responsible innovation mere indgående. Medlemmerne af netværket forpligtes til at bruge den tilgang til innovation, som promoveres gennem netværket, og der lægges op til deciderede partnerskabsdannelser. Skal netværket kunne få luft under vingerne, er det afgørende, at aktører, der i dag savner noget i de eksisterende innovationsstrukturer, kan se potentialer i et fællesskab under paraplyen innovation med omtanke, og dermed kan være med til at fremme denne tilgang i Danmark.

Muligt internationalt samspil – ESOF

Danmark skal under ledelse af Forsknings- og Innovationsstyrelsen være vært for ESOF konferencen 2014. ESOF er en tværgående europæisk videnskabs- og videnskabspolitisk konference, der afholdes hvert andet år i skiftende europæiske storbyer over 4-5 dage og med i størrelsesorden 4-5.000 delegerede. Samspil og dialog mellem forskning, innovation og samfund bliver centralt her, og et projekt om RRI vil i høj grad kunne bidrage til denne konference – ligesom konferencen vil være et godt springbræt for at kommunikere projektets resultater.

Kommunikation/formidling

Projektet er ikke et rapport-tungt projekt. Fokus skal være på debatterne og de konkrete output fra dem. I

forbindelse med de 4- 6 workshops skrives en kort og offentliggøres artikel (efter Rådet til Tinget model) som opsamling på hver debat. Disse artikler udgør desuden grundlaget for arbejdet på Policy Campen. Som output fra Policy Campen kommer et oplæg med et sæt anbefalinger. Dette oplæg offentliggøres som en del af konferencen. Derudover vil der naturligvis være en del formidling og kommunikation i forhold til medierne i forbindelse med konferencen, ligesom der vil blive fulgt op på konferencen med en opsamlende artikel. Konferencen videocastes og lægges på Teknologirådets hjemmeside. Det kan evt. overvejes at live streame konferencen afhængig af forhåndsinteressen.

Som afslutning på projektet udgives en samlet artikelserie med artikler fra workshops, anbefalinger fra Policy Camp og artikel fra konferencen.

Foreløbig tidsplan

Vinter og forår 2012:

Research på internationale og nationale tendenser og tiltag inden for RRI. Afdækning af relevante aktører og personer som kunne tænkes at have interesse i projektet

Etablering af en baggrundsgruppe og afholdelse af indledende møder med denne med henblik på at formulere temaer for workshops

Forsommer 2012:

Afholdelse af kick off workshop som skal introducere RRI-begrebet og dets aktualitet og relevans bredt og være en appetitvækker for efterårets workshoprække.

Efteråret 2012:

Afholdelse af 3-5 workshops der fra forskellige vinkler skal belyse RRI og bidrage til at konkretisere dets potentielle rolle i en dansk kontekst

Vinter og forår 2013:

Afholdelse af Policy Camp og konference, der skal præsentere projektets resultater og anbefalinger til konkrete politiske tiltag.